

ПАТОГЕНЕТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ЗАЇКАННЯ

В статті аналізуються патогенетичні механізми заїкання, процес їхнього впливу на формування заїкання. В зв'язку з модифікацією навчальних програм та популяризацію корекції мовленнєвих порушень, виникла потреба в додатковому аналізі та вивченні механізмів утворення та корекції заїкання.

Ключові слова: заїкання, мовленнєві порушення, логопед, корекційна робота.

The article analyzes the pathogenetic mechanisms of stuttering and their influence on the formation of stuttering. Due to modifications in educational programs and the popularization of speech disorder correction, there is a need for additional analysis and study of the mechanisms of stuttering formation and correction.

Key words: stuttering, speech disorders, speech therapist, correction work.

Важко переоцінити роль мовлення в психічному та соціальному розвитку кожної людини. Мовлення впливає на формування особистості, вольових якостей, характеру, переконань, впливає на взаємодію людини з соціальним оточенням. Не дивлячись на стрімкий розвиток сучасних технологій, акселерацію молодих поколінь, вчені спостерігають збільшення розладів мовлення в суспільстві.

Заїкання визнається одним із складних мовних порушень, яке включає в себе низку питань, що стосуються різних сфер розвитку дитини. Історично, ця проблема досліджувалася багатьма вченими, такими як В.К.Котирло, О. Калюжна, О. М. Волгіна, Т. В. П'ятниця, О.М.Вержиховська, І. В. Мартиненко та іншими. Вивчення механізмів утворення заїкання та факторів впливу продовжує бути актуальною темою і багато аспектів цього розладу залишаються нерозкритими.

Оскільки тема заїкання була актуальною досить давно, то і розглядали та описували її в своїх роботах багато вчених та педагогів різних століть.

Заїкання - це «порушення темпу, ритму та плавності усного мовлення, обумовлене судомним станом м'язів мовленнєвого апарату» [2, с. 76].

Як стверджує А. І. Кравченко, заїкання є одним із найбільш складних та тривалих порушень мовлення. Наразі не існує єдиного підходу до пояснення природи заїкання через його різноманітні причини, клінічні особливості, способи прояву та реакцію особистості на це захворювання. Тому важливо враховувати всі аспекти цього порушення [1].

Також детально описували механізми утворення заїкання та його подолання такі науковці, як В. Кондратенко, С. Конопляста, О. Кравцова, Р. Брова та інші.

Враховуючи актуальність проблеми, метою нашої статті є розкриття сутності поняття “заїкання”, особливостей утворення заїкання, механізмів впливу заїкання на інші сфери розвитку дитини та загального становлення особистості.

Мовлення має основну функцію - сприяти спілкуванню між людьми, вираженню їхніх думок, емоцій, почуттів та обміну інформацією. Це складний процес психіки, який виникає завдяки координації різних частин мозку та мовленнєвого апарату.

Заїкання – «поліморфний розлад мовлення, порушення комунікації у вигляді дискоординації плавності, ритму, виникнення окремих запинань, повторів ряду звуків і складів унаслідок мовл. судом через перенапруження чи стреси та більше проявляється в самотійному, значно менше – у відображеному та спряженому мовленні» [3, с. 20].

Часто спостерігається, що діти, які страждають на заїкання, мають низьку самооцінку, відчуття сорому або неповноцінності через дефект мовлення. В школі та інших соціальних ситуаціях заїкання може впливати на можливість успішно виконувати поставлені завдання. Заїкання може спричиняти стрес та тривогу, що може впливати на емоційний стан дитини. Як відомо, тривалий стрес може впливати на стан нервової системи та загальний стан здоров'я дитини.

Деякі діти можуть уникати ситуацій, де потрібно публічно говорити, через страх та сором, що може обмежити їх можливості для розвитку та засвоєння нових навичок.

Отже, можна сказати, що заїкання має значний вплив на різні аспекти життя дитини, і важливо надавати підтримку та допомогу для подолання цього дефекту і спричинених ним же наслідків.

Зазвичай, появі заїкання передують характерні особливості в характері та психологічному стані, такі як: висока сприйнятливність, тривожність, боязкість, образливість, різкі коливання настрою, дратівливість, схильність до сльозливості та нетерпеливості [5].

Прийнято виділяти дві форми заїкування: невротичну та неврозоподібну.

Характеристика невротичної форми заїкання. Такий тип заїкання у дітей, зазвичай розвивається після переляку або довготривалої психічної травматизації, часто це трапляється у віці 2-6 років. Відповідні дані свідчать, що у дітей з цією формою дефекту зазвичай відсутні ознаки патології внутрішньоутробного розвитку та пологів. Психофізичний розвиток, як правило, відповідає віковим рамкам.

Мовленнєвий розвиток у цих дітей має свої характерні особливості. Розвиток мовлення відбувається швидко: перші слова з'являються до 10 місяців, фразове мовлення формується до 16-18 місяців. Діти швидко

починають вживати розгорнуті фрази, їх словник росте швидко, а граматична структура речень стає більш складною [4].

Зазвичай відмічається прискорений темп мовлення, іноді діти схоже захлинаються словами, не закінчують слова та речення, пропускають деякі слова та прийменники, роблять граматичні помилки. Часто можна відзначити незв'язність вимови звуків у мовленні.

Перед появою заїкання у дітей можна відзначити характерні особливості поведінки, такі як підвищена сприйнятливність, тривожність, боязкість, образливість, коливання настрою, дратівливість, схильність до сльозливості та нетерпеливості. Деякі з них можуть стати впертими, капризними та порушувати дисципліну. У деяких дітей, коли вони заїкаються, спостерігається короткочасний етап, коли вони при усному мовленні прикривають рот рукою, боячись появи запинок, або обмежують свою комунікацію [5].

Цікавим фактом залишається те, що незважаючи на ремісію, при вступі в школу у дітей може відбуватися рецидив. Виникає це внаслідок збільшення як фізичного, так і емоційного навантаження.

Особливості неврозподібної форми заїкання. За спостереженням фахівців, ця форма заїкання виникає у дітей у віці 3-4 роки, поступово і без видимих зовнішніх причин. У відомостях про анамнез часто зазначаються тяжкі випадки токсикозу під час вагітності з загрозою викидня та асфіксія при пологах.

В період першого року життя, такі діти бувають неспокійними, крикливими та мають проблеми зі сном. Їх фізичний розвиток може відстати від встановлених норм. .

Діти з цією формою заїкання відрізняються низькою координацією рухів, часто погано переносять спеку та духоту, а також важко переносять подорожі транспортом [4].

Діти з неврозподібною формою заїкання можуть швидко стомлюватися під час фізичних та інтелектуальних навантажень. Не можуть довго утримувати увагу на окремому предметі, важко сфокусуватись, можуть порушувати правила поведінки тощо. Психоневрологічний стан таких дітей оцінюється як церебрастенічний синдром.

Перші слова можуть з'являтися приблизно в 1,5 роки, базове фразове мовлення розвивається до 3 років, а розгорнуті фрази з'являються лише до 3,5 років. Також може бути порушена правильність вимови деяких звуків, і словниковий запас зростає повільно, а граматичні структури засвоюються пізніше. Поява заїкання співпадає з періодом розвитку фразового мовлення, близько 3-4 роки [4]. Без логопедичної допомоги спостерігається погіршення мовленнєвого розвитку.

Для цієї форми заїкання характерні відносно сталий і монотонний прояв мовленнєвого дефекту. Судомні зупинки підсилюються при фізичній та емоційній втомі дітей, а також при наявності соматичних захворювань, причетність до зовнішніх ситуаційних факторів дуже мала.

Серед причин, які можуть сприяти виникненню заїкання, варто відзначити такі:

1. Невротична обумовленість батьків (нервові, інфекційні та соматичні захворювання, що можуть впливати на функції нервової системи);

2. Невропатичні особливості дитини (нічні страхи, енурез та емоційна напруженість);

3. Захворювання вегетативної нервової системи, підвищена збудливість ВНД та її чутливість до психічних травм;

4. Спадкова обумовленість, де заїкання може розвиватися на основі спадкової слабкості мовленнєвого апарату когось з постійного оточення дитини;

5. Травми головного мозку, внутрішньоутробні та пологові травми, асфіксія, інфекційні чи травмуючі впливи при дитячих захворюваннях [2].

Ці причини можуть призвести до затримки розвитку мовлення та мовленнєвих розладів, які, в свою чергу, сприяють виникненню заїкання.

Отже, можна зробити висновок, що тема вивчення механізмів виникнення заїкання та роботи з ним, є актуальною на сьогодні.

Як було неодноразово зазначено, заїкання – системне порушення мовлення, яке може виникати внаслідок багатьох факторів. Діти, що страждають на заїкання, можуть мати такі особливості, як швидка втомлюваність, труднощі в концентрації уваги, підвищена збудливість нервової діяльності при швидший або уповільнений розвиток мовлення, в залежності від типу заїкання. Оскільки заїкання має вагомий вплив на інші сфери життя дитини (соціалізацію, комунікацію, навчання тощо), батькам рекомендується якомога швидше звертатися до логопеда.

ЛІТЕРАТУРА:

1.Кравченко А. І. Корекція заїкання засобами комплексної фізичної реабілітації: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / А. І. Кравченко, Н. М. Скачедуб. - перероб. і доп. - Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. - 178 с.

2.Кравченко А. І. 3 історії питання клініко-фізіологічної характеристики заїкання / А. І. Кравченко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2014. - № 9 (43).

3.Рібцун Ю. В. Понятійно-термінологічний словник. Логопедія. Логопсихологія: довідкове видання. – К.: ІСПП, 2022.

4.Abdulaziz Almudhi. Evolution in technology and changes in the perspective of stutteringtherapy: A review study. Saudi Journal of Biological Sciences. 2021. No 28. P. 623-627

5.Falk S., Müller T. Sensorimotor synchronization in stuttering children and adolescents. Procedia – Social and Behavioral Sciences. 2014. No 126. P. 206-207

Науковий керівник кандидатка педагогічних наук, доцентка Ільїна Н.В.